

НАСТОЯЩО СЪСТОЯНИЕ НА ИСТОРИКО-АРХЕОЛОГИЧЕСКИЯ РЕЗЕРВАТ „СЕРДИКА–СРЕДЕЦ“

Димитър Дамяновски, Ваньо Панчев, Николай Александров

През 2017 г. в рамките на провеждания стаж в Регионален исторически музей – София, се направи теренно обхождане на Историко-археологическия резерват „Сердика–Средец“ и защитените му зони.¹ Поради усиленото строителство през последните години, често съпровождано с изкопна дейност без археологическото наблюдение, заложено в българското законодателство се наложи извършването на директното наблюдение и регистрирането на застрашените терени. Резултатите от обхождането провокираха настоящото съобщение.²

С Наредба №2 за опазване на Историко-археологическия резерват в центъра на гр. София от 1976 г. са определени условията при които трябва да се извършват археологическите проучвания, градоустройствени, архитектурни, инфраструктурни промени и други мероприятия засягащи археологическото наследство. С тази наредба са определени границите на резервата „Сердика–Средец“. Резерватът обхваща най-общо рамките на античния град Сердика, а четири зони в центъра на София са поставени на специален режим на застравяване. Очертанятията на зоните и резервата следват имената на съвременните улици на града.³

Вече над 40 години след обособяването на резервата, строежите в центъра на София и съпътстващите ги археологически проучвания продължават. Една част от по-старите сгради обаче е в страни от големите инфраструктурни промени и са останали в сянката на големите многоетажни постройки. В рамките на резервата и защитените зони се забелязват запустели пространства, или занемарени стари къщи, които са в различен етап на саморазрушаване. В тази връзка бе предприето обхождане с цел да се установи техния брой, ниво на застрашеност и концентрация по зони.

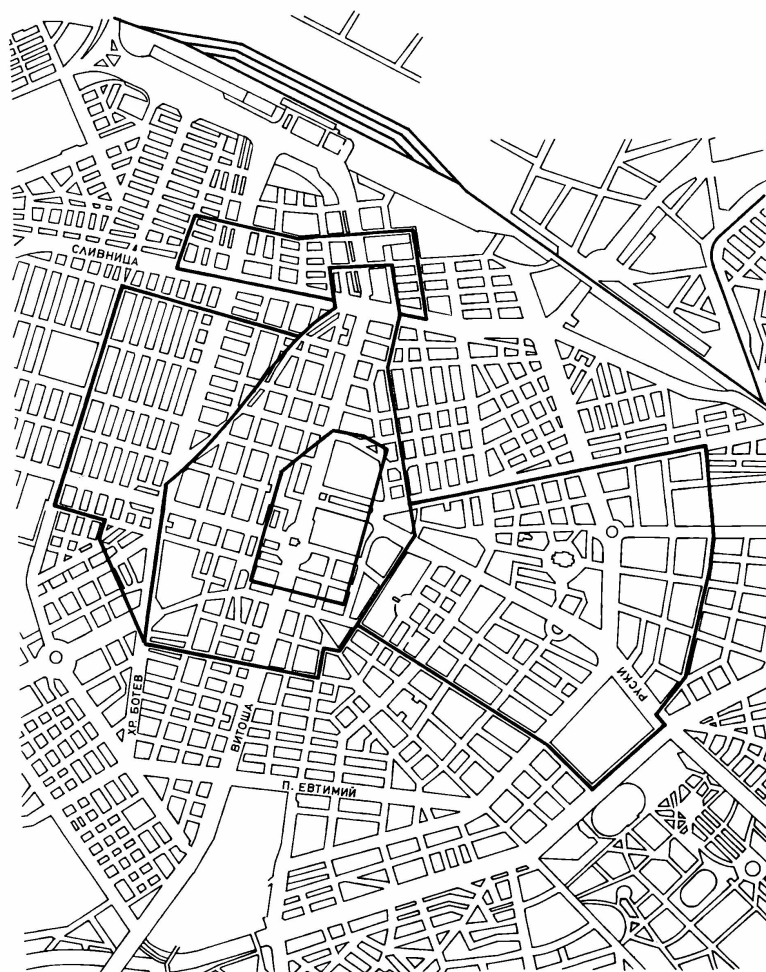
За по-лесното възприемане всички обекти, които са регистрирани при обходите, са интегрирани в единна карта (Google Maps Recourse). Те са отбелязани в три различни цвята. Със зелен цвят са отбелязани изоставените сгради, които

¹ Стажът се проведе по програма „Студентски практики“ – Фаза 1, проект изпълняван от Министерството на образованието и науката по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“.

² Изказваме благодарност към РИМ-София и д-р А. Станев, които ни осигуриха възможността и условията за осъществяването на настоящата публикация.

³ В рамките на резервата това са улиците „Алабин“, „Лега“, „Сердика“, „Веслец“, „Екзарх Йосиф“ и „Княз Борис I“. Рамките на първа зона очертават улиците „Ангел Кънчев“, „Княз Александър I“, „Малко Търново“, „Веслец“, „Козлодуй“, „Охрид“, „Княз Борис I“, „Стефан Стамболов“, бул. „Христо Ботев“ и ул. „Солунска“. Втора зона покрива най – общо територията на античния и средновековен некропол. Улиците, които очертават зоната са „Княз Борис I“, „Малко Търново“, бул. „Дондуков“, „Сан Стефано“, „Евлоги и Христо Георгиеви“, и „Ген. Гурко“. Трета зона очертават „Пиротска“, „Стефан Стамболов“, „Кирил и Методий“, „Опгълченска“, „Позитано“, „Ивайло“ и бул. „Христо Ботев“. Четвърта зона – „Сливница“, „Будапеща“, „Клокотница“ и „Отец Паисий“.

са все още цели. С жълт са сградите, които са частично, или силно разрушени, а с червен са разчистените терени, които са подготвени за извършване на строителни дейности, или се използват като паркинги. Към всеки един обект е прикачена фотодокументация, илюстрираща неговото състояние.

Обр. 1. План на резервата (по Станчева 1989)

Първа зона. 13 обекта. Рамките на античния град Сердика попада в центъра на първа зона. С най-голям брой са обектите с червен цвят (9 на брой), които представляват разчистени или подготвени за строеж. Част от тях се използват за паркинги. 3 обекта – рушащи се сгради (жълто); 1 обект – изоставена част от сграда (зелен). В близост до нея, но извън нейните рамки е регистриран обект намиращ се на ул. „Искър“ 8.

Втора зона. 4 обекта. Зоната с най-малко регистрирани обекти. Един археологически обект (отново в черен цвят), полусрутена сграда по бул. „Дондуков“, както и изоставена сграда (известна като „Къщата на ягодите“). Само един разчистен парцел, който е в подготовка за строеж.

Трета зона. 31 обекта. Това е зоната с най – много регистрирани обекти и от трите вида. Редица пустеещи пространства, срутени и полусрутени сгради,

Обр. 2. Карта на ИАР „Сердика-Средец“ (Google Maps Recourse)

изоставени строежи. На картата доминиращите обекти са пространствата, които се използват като паркинги – 17 (отбелязани с червен цвят). Сградите, които са в процес на разрушаване са 7, като в това число е включен и един изоставен строеж (на ул. „Отец Паисий“ 86). Срутените сгради са 6 на брой. За отбелязване е една „черна“ точка, която обозначава строеж, при който е осъществено археологическо наблюдение от месец май до месец юли 2017 г.

Четвърта зона. 16 обекта. 7 изоставени имота; 8 обекта – разрушени напълно или разчистени терени (използвани като паркинг или подготвени за строеж); 1 обект с рушаща се сграда. В тази част на историко-археологическия резерват, с най-голям брой са обектите, които са разрушени напълно сгради или разчистени терени използвани с различни цели. След тях със 7 обекта са изоставените имоти, а само 1 беше регистриран като рушаща се сграда.

Заключение:

Поради засиленото строителство в резерватните зони и честата практика на строителите да извършват изкопна дейност без наблюдението на археолог е необходимо да се засили контрола от страна на институциите.

С оглед резултатите от дългогодишните археологически проучвания и предвид големият брой регистрирани обекти, както по периферията на зоните, така и извън зоната е необходимо ревизирането на границите на Историко-археологическия резерват „Сердика–Средец“, установен с Наредба № 2 за опазване на Историко-археологическия резерват в центъра на гр. София от 1976 г.

След направените обходи се установи, че са налични 64 обекта, които са изоставени, рушащи се или разчистени напълно имоти.⁴ Те представляват значителна по площ част от защитените зони, които съдържат важна информация за предходните епохи и е необходимо тяхното проучване, а при необходимост и опазване.

Линк към картата на ИАР „Сердика–Средец“ с нанесените обекти:

<https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1vp8WPnYva5u6kJtWgPRk0w6aCvk&hl=bg&ll=42.698575059866116%2C23.31684129472046&z=14>

---

⁴ От времето на теренното обхождане до публикуването на резултатите, част от регистрираните обекти са застроени. На някои от тях е извършено археологическо наблюдение или проучване.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА

Станчева 1989: М. Станчева. Археологическото наследство на София. Формиране, състояние, проблеми. – В: *Сердика: археологически материали и проучвания*. Т. 2. София, 1989, 6-35.

Summary

During the Student practice in Regional historical museum – Sofia, we have made field survey in the territory of “Serdica-Sredets” Historical and Archaeological Reserve. After the survey we have bookmarked 64 sites which are abandoned, crumbling or cleansed. For those reasons we decided to put all of the information on a map with points with different colours to show the status of every site. The main conclusion of our research is that these sites should be excavated and protected, because they are part of the “Serdica-Sredets” Historical and Archaeological Reserve. Also we made an inference that is important to revise the borders of the Reserve and to expand the protected areas. The main reason is that the locations of some of the sites are outside of the “Serdica-Sredets” which make us conclude that archaeological evidence for ancient heritage are much more.

Ключови думи

Сердика, археологически резерват, застрашени обекти

Serdica, Archaeological reserve, endangered sites

Автори

Ваньо Панчев
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
venyoo@abv.bg

Димитър Дамяновски
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
damyanovski92@abv.bg

Николай Александров
Софийски университет „Св. Климент Охридски“
nikolayalexandrov.arch@gmail.com

Authors

Vanyo Panchev
St. Kliment Ohridski Sofia University
venyoo@abv.bg

Dimitar Damyanovski
St. Kliment Ohridski Sofia University
damyanovski92@abv.bg

Nikolay Alexandrov
St. Kliment Ohridski Sofia University
nikolayalexandrov.arch@gmail.com